

DEN NORSKE
FORLEGGERFORENING
THE NORWEGIAN PUBLISHERS ASSOCIATION

Det kongelige fornyings, administrasjons- og kirkedepartement
Postboks 8004 Dep.
0030 Oslo

Oslo, 15. oktober 2010

Høringsuttalelse – Utkast til forskrift om unntak fra konkurranseloven § 10 for samarbeid ved omsetning av bøker

1. Innledning

Vi viser til høringsbrev av 30. august 2010 fra Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (FAD) vedrørende utkast til forskrift om endringer i forskrift om unntak fra konkurranseloven § 10 for samarbeid ved omsetning av bøker. Bokhandlerforeningen og Den norske Forleggerforening har som parter i Bokavtalen valgt å sende felles hørings svar.

Bokhandlerforeningen ivaretar bokhandlernes interesser og arbeider for å styrke litteraturen og bokas plass i samfunnet. Bokhandlerforeningen er engasjert i flere fellestiltak i bokbransjen blant annet lesefremmende tiltak som Leselystaksjonen og Bok til alle. Foreningen representerer ca 630 bokhandler, og 88 prosent av befolkningen bor i en kommune med en eller flere bokhandler.

Forleggerforeningen er en bransjeorganisasjon for forlag som representerer den vesentlige del av bokomsetningen i Norge. Per i dag har Forleggerforeningen i overkant av 90 medlemsforlag. Foreningen tar hånd om fellestiltak og service overfor medlemsforlagene. Forleggerforeningen har inngått normalavtaler med forfatterforeningene og oversetterforeningene, samt Bokavtalen med Bokhandlerforeningen.

Bokavtalen av 2009 ligger til grunn for utkastet til forskrift. Som vi kommer inn på i del 2 er det en helhetlig Bokavtale som er fremforhandlet hvor formålet er å finne rammer for bokomsetningen som gir rom for både konkurranse og kultur. Det skal være mulig å kombinere virksom konkurranse i bokbransjen med virkemidler som sikrer bredde i utgivelser og tilgjengelighet i bokhandler over hele landet. Mange av EUs medlemsland har tilsvarende ordninger, enten regulert i bransjeavtaler eller ved fastpris lov.

Vi er positive til at Bokavtalen og den faste bokprisen videreføres for de fleste bokgrupper. Vi motsetter oss forslaget om deregulering av markedet for fagbøker og lærebøker til høyere utdanning (heretter *fagbøker*). Vi vil påvise hvilke konsekvenser bortfallet av fastprisordningen kan få for det norske fagbokmarkedet. Vi vil også påpeke mangelfull evaluering av fagbøker og at forslaget om avvikling av fastprisen for fagbøker ikke harmonerer med forsvarlig språkpolitikk. I språkmeldingen av 2009 pekes det på at

fastprisordningen stimulerer tilgangen på norskspråklig studielitteratur og at ordningen bør videreføres.

2. Positivt med videreføring av Bokavtalen og fastpris

Det norske litterære systemet hviler på en grunnleggende forutsetning: Norge er et lite språkområde med et begrenset marked. I bokundersøkelsen 2010, utført av Synovate, har 97 prosent kvinner og 90 prosent menn lest én eller flere bøker i løpet av 2009. Norge er med dette i verdenstoppen når det gjelder lesing. Utviklingen fra 1960 til i dag er preget av at det i begynnelsen av perioden var få nye utgivelser, i dag er titteltallet tilfredsstillende og på høyde med andre land i Europa med en velfungerende litteraturpolitikk.

Fra 1960-tallet har det vært politisk enighet om å sikre litteraturen best mulige rammevilkår. Myndighetene har innført støtteordninger for å sikre et litterært mangfold, stimulere skapingen av ny, norsk litteratur og sikre at verdenskulturarven kommer ut i norsk språkdrakt. Litteraturfeltet har vært definert så viktig og særegent at markedsøkonomien alene ikke fikk være enerådende. Rendyrket bruk av markedsmekanismer kommer til kort når de kulturpolitiske målene om høy tilgjengelighet, bredt utvalg av litteratur, samt høy kvalitet på bøkene skal nås. Tidligere kulturminister Trond Giske har uttrykt dette om samspillet mellom kulturpolitikk og konkurransepolitikk:

”Jeg var kritisk til den forrige regjeringens håndtering av dette av to grunner, delvis fordi det virket som om det var de konkurransepolitiske og ikke de kulturpolitiske målene som var overordnet, og delvis fordi jeg mente at man skulle latt partene forhandle ferdig før man kom med klare direktiv for hvordan en avtale burde se ut.” (Trond Giske, spørretime 1.2.2006)

Bokavtalen og fastprisen er viktige for den gode spredningen og tilgjengeligheten av litteratur vi har i Norge i dag. Andre viktige tiltak er fritaket fra merverdi i siste omsetningsledd, de statlige innkjøpsordningene og normalavtaler for forfattere og oversettere. Samspillet mellom virkemidlene har i flere tiår skapt en vellykket norsk litteraturpolitikk. Kulturminister Anniken Huitfeldt trekker frem innkjøpsordningen og fastpris på litteratur som gode litteraturpolitiske virkemidler for å sikre en god distribusjon av bøker over hele Norge:

”Jeg mener at vi har hatt veldig mange gode litteraturpolitiske virkemidler i Norge, og det er også grunnen til at norsk litteratur står veldig sterkt i Norge og internasjonalt. Det ene er gode innkjøpsordninger, som er viktig for å spre både smal litteratur og bred litteratur ut til landets befolkning. Det andre er at vi har fastpris på litteratur, som sikrer at det blir en god distribusjon av bøker over hele Norge.” (Anniken Huitfeldt, spørretime 13.10.2010)

Gjennom de nye litteraturabonnementene i den reviderte Bokavtalen styrkes bokhandelens kulturforpliktelser. Bokbransjen har også vært seg bevisst at et høyt titteltall ikke nødvendigvis fører til distribusjon og salg. Litteraturabonnementene er et viktig bidrag til et litterært mangfold ved siden av den offentlige litteraturpolitikken. I dag sendes alle skjønnlitterære innkjøpsordningsbøker (for barn og voksne) automatisk ut til 480 bokhandler. Dette tallet er nesten tredoblet i løpet av det siste året som følge av nye litteraturabonnement.

Kravet til kvalitet blir ivaretatt gjennom bransjens fokus på langsiktighet når litteratur utvikles. Det kan ta ti år og fem utgivelser for en forfatter å etablere seg og slå gjennom. Per Petterson debuterte i 1987 og hadde sitt gjennombrudd med sin 6. skjønnlitterære bok i 2003 *Ut og stjele hester*. Samspillet mellom fastpris på bøker og forfatterens normalkontrakt med ufravikelig royaltihonorering, gir forfattere mulighet til å skrive på forutsigbare økonomiske vilkår.

Vi mener at bransjen i dag innfrir sitt ansvar etter samfunnskontrakten (tilgjengelighet, bredde, kvalitet). Det lar seg vanskelig gjøre uten fastpris. Det er ikke dokumentert at andre ordninger enn fastpris er bedre egnet for å oppnå tilsvarende eller bedre resultat. Vi er forundret over FAD går langt i å antyde at fastpris for litteratur bør avvikles ved utgangen av 2014 (se siste avsnitt av pkt 3 i høringsbrevet, ”Det legges til grunn at dersom det innen utgangen av 2014 ikke kan godtgjøres at avtalen gir den ønskede kulturpolitiske gevinst, vil det ikke være aktuelt med ytterligere forlengelse av forskriftens virketid”). Vi forbeholder oss retten til å kjempe mot en slik utvikling.

3. Krav om at fagbøker omfattes av fastprisordningen

3.1 Oppheving av unntaket for fagbøker og lærebøker – et brudd med linjene i språkmeldingen

Fagbøker utgjør en viktig del av Bokavtalen og fastprisordningen. Fastpris for fagbøker var foreslått opphevet i forkant av Bokavtalen av 2004, men det ble ikke gjennomført. I Bokavtalen av 2004 har fagbøker en lenger fastprisperiode enn øvrig litteratur.

I Soria Moria-erklæringen av 2005 nevnes presset på det norske språket spesielt. Det følges opp i mandatet til evalueringen ved at det legges som et premiss at alle sider av Bokavtalen skal evalueres. Behovet for en evaluering av fagbøker ble gjentatt i kongelig resolusjon av 28. mai 2008 under statsråd Grande Røys. Det var den rødgrønne regjeringen som forlenget fastprisordningen for fagbøker til utløpet av 2010. I resolusjonen pekte Fornyingsdepartementet den gang på:

”Regjeringa er opptatt av å ta vare på norsk som fagspråk og akademisk språk. Kultur – og kyrkjedepartementet vil setje i verk ei evaluering av bokavtalen, der òg fagbøker og lærebøker til høgare utdanning vil inngå. Evalueringa skal være ferdig i tide til å inngå i førebuingane til forhandlingane i bokbransjen om ei eventuell ny avtale frå 2011. Det er difor rimeleg at ordninga med samarbeid om fastpris held fram i levetida til noverande bokavtale.”

Daværende kulturminister Trond Giske la høsten 2008 frem Stortingsmeldingen ”Mål og mening” der forskning og høyere utdanning beskrives som en av de viktigste samfunnssektorene for å sikre stillingen for norsk som et komplett, samfunnsbærende nasjonalspråk. Språkmeldingen ble vedtatt i Stortinget 28. april 2009. Sikring av tilgang på norskspråklig studielitteratur nevnes som et selvstendig mål i meldingen, og fastpris for fagbøker trekkes frem som et viktig virkemiddel for å nå dette målet:

7.3.7.7 Tilgang til norskspråkleg studielitteratur

- *Drøftinga under kap. 7.3.5.2 ovanfor viser at det i hovudsak er to verkemiddel som kan vera med på å stimulera tilgangen på norskspråkleg studielitteratur. Det eine er å halda fast ved det etablerte fastprissamarbeidet, det andre er å utvida ordninga med direkte statstilskot.*

- *Fastprisordninga synest å fungera som eit stabiliserande element i ein sårbar bokmarknad. Dette er bakgrunnen for at regjeringa vil halda fast ved det etablerte fastprissamarbeidet for produksjon av fag- og lærebøker til høgare utdanning.*

I overordnede mål i budsjettforlaget for 2011 av Kulturdepartementet ble det i samsvar med det som sagt ovenfor fremhevet ”at Norge er et lite språkområde, og det norske språket er under konstant press. Regjeringen ser det som viktig å ha en offensiv språkpolitikk, slik at norsk forblir det foretrukne språk i alle deler av norsk samfunnsliv” og at ”Skriftkulturen er bærebjelken i norsk samfunns- og kulturliv, og regjeringen vil peke på det verdifulle mangfoldet som ligger i det å ha to norske skriftkulturer. Nynorsk og bokmål er formelt likestilt, men reelt har nynorsk likevel vanskeligere vilkår. Det er derfor særlig viktig å sikre nynorsk gode utviklingsmuligheter. For å sikre nyskaping, mangfold og geografisk spredning innenfor både fag- og skjønnlitteratur er det nødvendig med en målrettet utvikling av litteraturpolitikken.” (Prop. 1 S (2010–2011, s 14 og 15)

I Fornyingsdepartementets utkast til forskrift er imidlertid fagbøker fjernet fra fastprisunntaket. Dette avslaget er ikke begrunnet. Dette har skjedd uten at fagbøker har blitt evaluert slik forutsetningen var i Soria Moria-erklæringen og kongelig resolusjon av 28. mai 2008.

3.2 Mangelfull evaluering av Bokavtalen

Evalueringen av Bokavtalen og høringssvar i tilknytning til denne evalueringen danner bakgrunnen for Fornyingsdepartementets utkast til forskrift. I prosessen med utforming av mandatet til Telemarksforskning fikk Kulturdepartementet innspill fra bransjeorganisasjonene, blant annet at utviklingen av fagbøker (norsk som fagspråk) må evalueres like grundig som andre bokgrupper, og at en slik evaluering må inkludere både produksjon og omsetningsutvikling for norske fagbøker herunder ivaretagelse av norsk som aktivt fagspråk.

Da evalueringen forelå i juni 2009 ga den ingen klare forslag til oppfølging og eventuelle endringer utover å argumentere for at man ikke burde gjennomføre særlig vidtrekkende endringer i avtaleverket mellom partene i bransjen. I høringsbrevet av 30. august 2010, pkt 2, 3. avsnitt, står det at ”Bokavtalens virkning på konkurransen og bidrag til oppnåelse av litteraturpolitiske mål ikke er entydig”. Samtidig fremgår det klart av evalueringen at bredden i litteraturtilbudet har blitt bedre, og at salget av bøker har økt. Som påpekt i vårt høringssvar i forbindelse med evalueringen, må man være forsiktig med å legge for stor vekt på evalueringens funn. Blant annet fordi evalueringen skjedde på et for tidlig tidspunkt, og fordi evalueringen ikke behandler fagbøker særskilt.

3.3 Hvilken konsekvens har det at fagbøker og fastpris ikke har blitt evaluert?

Adgangen til å sette fastpris for fagbøker var tidligere hjemlet ved kgl. res. 30. juni 2005, med hjemmel i konkurranseloven § 13, ikke med hjemmel i forskriften gitt i medhold av konkurranseloven § 10. Både forskriften og unntaket gitt ved kongelig resolusjon løper ut 31. desember 2010. I forbindelse med utarbeidelsen av utkast til forskrift om forlengelse av unntaket hjemlet i konkurranseloven § 10, ble det besluttet å avvikle unntaket for fagbøker ved kongelig resolusjon hjemlet i konkurranseloven § 13. Unntaket etter konkurranseloven er altså ikke tatt inn i forslaget til revidert unntaksforskrift. Denne beslutningen om å unnta fagbøker er så vidt vi kan se ikke begrunnet. Fagbøker har uten relevant forarbeid, evaluering eller begrunnelse blitt unntatt fra fastprisordningen. Til tross for regjeringsbeslutningen om at ordningen skulle bli evaluert med hensyn til fagbøker, ble ikke

dette gjort. Konkurransetilsynet påpeker at fagbøker ikke har blitt behandlet i evalueringsrapporten til Telemarksforskning, jf fotnote 16 til Konkurransetilsynets svar på departementsforeleggelse datert 9. april 2010, der det står:

”Det fremgår av den kongelige resolusjon datert 28. mai 2008 at begrunnelsen for å forlenge fastprisordningen ut levetiden til Bokavtalen 2004, var at Kulturdepartementet ville foreta en evaluering av Bokavtalen 2004, hvor også fagbøker og lærebøker til høyere utdanning ville inngå. Tilsynet finner ikke at evalueringsrapporten til Telemarksforskning tar opp forhold som gjelder fagbøker.”

Uansett om beslutningen om å unnta fagbøkene fra fastprisordningen anses som en forskrift eller et enkeltvedtak i forvaltningslovens forstand, så vil beslutningen være for dårlig opplyst. Ugyldighet vil være en mulig konsekvens, se forvaltningsloven §37, eventuelt forvaltningsloven § 17.

Det skal noe til før en forskrift kjennes ugyldig etter lovens § 37 på grunn av at saken er ”dårlig opplyst” (Eckhoff/Smith, Forvaltningsrett, 9 utg, s. 347), men Høyesteretts Kjøremålsutvalg legger i kjennelsen i Rt 1993/420 en strengere standard til grunn. I foreliggende sak kan man ikke snakke om ”dårlig opplyst”, men om ikke opplyst. Det bryter med den utredningsplikt som foreligger etter forvaltningsloven. Vedtakelse av en forskrift uten at saken opplyses synes heller ikke å være i samsvar med utredningsinstruksens kapittel 1 og 2.

3.4 Utgivelse og salg av fagbøker i Norge

Fagbokmarkedet kjennetegnes ved at opplagene pr. bok synker og at det gis ut færre nye titler nå enn for syv år siden. Pensumbøker for høyere utdanning solgte i 785 503 eksemplarer i 2009 mot 764 933 i 2003. I 2009 ble det utgitt 259 nye titler mot 301 i 2003. I 2009 var 2889 titler i handelen mot 2381 i 2003 (tall fra Forleggerforeningens bransjestatistikk).

Norske forlag tilbyr lærebøker av høy kvalitet, tilpasset kravene som settes av de norske lærestedene. Forlagene kvalitetssikrer utgivelsene ved at kompetente fagfeller benyttes som konsulenter. Til å skrive bøkene velges fagfolk som gjennom bøkene gis mulighet til å bidra til fagenes utvikling. Med norskskrevne fagbøker sikres utviklingen av norsk språk og utviklingen av fagene. Utenlandske fagbøker er ofte skrevet uten referanser til den norske fagutviklingen og den norske arbeidsvirkeligheten.

Det tar lang tid å innarbeide nye bøker på pensumlistene. Ofte kan det gå 1-2 år fra utgivelse til bøkene er på pensumlisten ved et lærested. Dette tilsier at forlagene trenger en lengre tidshorisont å vurdere utgivelsene på enn andre bøker. Dersom fastprisen faller kan dette redusere forlagenes vilje til å ta risiko på flere av utgivelsene, og dette kan forsterke at forlagene legger større vekt på å satse utelukkende på en bestselgerprofil. Noe som vil medføre at smalere bøker ikke blir utgitt.

Med fortsatt faste bokpriser for fagbøker gis forlagene forutsigbare rammevilkår som bidrar til at de fortsatt kan satse på en større bredde av utgivelser. I 2003 var brutto bokpris på lærebøker til høyere utdanning beregnet til å være 344 i gjennomsnitt. I 2009 var tilsvarende pris 377 kroner. Hadde bokprisene for disse bøkene fulgt prisutviklingen til konsumprisindeksen hadde den gjennomsnittlige bokprisen vært på 383 kroner. Dette er et

forhold som viser at fastpris ikke gir dyrere lærebøker til høyere utdanning (tall fra Forleggerforeningens bransjestatistikk).

Salg av fagbøker foregår i stor grad gjennom studenteide bokhandlere på lærestedene. Hovedoppgavene til studentbokhandelen er å dekke de ulike fagmiljøenes behov for læremidler. Universitets- og høyskolemiljøene tilbys en stor bredde av fagbøker gjennom disse bokhandlere som er representert over hele landet.

3.5 Hvorfor bør fagbøker omfattes av fastprisordningen?

Fagbøker kjennetegnes ved at de har en vesentlig lengre salgperiode enn skjønnlitteratur og generell litteratur, og opplagene selges gjerne over flere år. En fastprispolitikk kan derfor ha stor betydning.

Frie priser vil føre til mindre bredde. Noen få besteselgere vil få lavere priser, mens prisen på smal litteratur vil gå opp, og det vil bli vanskeligere å utgi slike bøker. Konkurransetilsynet har i rapporten *Kven lyt setje pris på boka?* (2004) på side 6 slått fast at: ”*Dersom prisane vert sleppte fri, vil ein kan hende sjå noko høgare prisar på den smale litteraturen*”. Erfaringer fra land som har frie priser på litteratur viser at bøkene totalt sett blir dyrere. Dersom prisen blir den avgjørende driver i fagbokmarkedet, kan det føre til færre utgivelser av norske fagbøker.

Utgivelse av fagbøker på norsk er, og har i mange år vært, ansett som god språkpolitikk. I 2001 publiserte NIFU rapporten *Myter og fakta om språk - Pensumlitteratur på grunnnivå i høyere utdanning*. Hensikten med rapporten var å kartlegge omfanget og bruken av pensumbøker på norsk kontra andre språk. Utgangspunktet var en stigende bekymring for at engelskspråklige pensumbøker fortrenger den norske læreboka og et norsk fagspråk. Konklusjonene i rapporten var ikke at framveksten av engelskspråklig litteratur hadde vært så dramatisk som fryktet, men et viktig funn var at det til en rekke fag i utdanningene manglet et pensumalternativ på norsk, noe som innebærer at norske studenter på en rekke fagområder som de skal betjene på norsk språk i yrkeslivet ikke har en anvendelig norsk fagterminologi. Rapporten *Norsk i hundre* (Språkrådet 2005) slår fast at det er gode pedagogiske grunner til at den grunnleggende undervisningen bør være på norsk. En annen grunn til at studentene må tilegne seg det norske fagspråket er at god yrkesutøvelse etter endt studietid vil kreve at de kan formidle kunnskapene sine på norsk.

Pensum til høyskole- og universitetsnivå består av et utvalg av bøker, i tillegg til tidsskriftartikler, kompendiesamlinger, kapitler fra enkeltbøker osv., i motsetning til for bøker til grunnutdanningen. Pensum til grunnutdanningen fastsettes gjennom læringskravene i læreplanene. Den enkelte faglærer eller skole velger ofte selv de bøkene som skal brukes i undervisningen. For høyskoler og universitetene er det ofte flere pensumbøker som kan brukes om hverandre og den enkelte student velger selv sine bøker. I grunnutdanningen er det det offentlige som betaler for bøkene, nå som hovedregel gjennom offentlige anbud. For høyere utdanning er det studentene som betaler for sine bøker. Det er følgelig store forskjeller på bøker i bokgruppe 1 og 2, forskjeller som ikke tilsier at bøkene skal underlegges det samme prisregimet.

For studentbokhandelen betyr dette at studentene har behov for å orientere seg om hvilke av de mange anbefalte alternativene som passer best. Dette krever at den akademiske fagbokhandelen må kunne tilby faglitterær veiledning. Videre er innkjøpene av slike bøker spredt over hele kalenderåret, med den konsekvens at fagbokhandelen alltid må ha bøkene

på lager og til enhver tid må ha kvalifisert personale til stede for å kunne yte service til kundene. Salg av fagbøker er av denne grunn langt mer risikabelt og kostnadsdrivende for bokhandelen enn salg av skolebøker, fordi kostnadene til varelager og kvalifisert personale er større, og dessuten konstante. I sum er det derfor svært store forskjeller mellom etterspørsels- og omsetningsstruktur for skolebøker på den ene siden og fagbøker på den annen. Bak forslaget om å fjerne fagbøker fra fastprisordningen ligger det muligens en antakelse om at bokgruppene fagbøker og skolebøker har fellestrekk som tilsier at deres omsetning bør reguleres likt. Dette er en mangelfull forståelse for markedsforutsetningene. Tvert imot tilsier de særskilte kostnader, og risikoen forbundet med utgivelse og salg av fagbøker, at adgangen til å sette fastpris for disse bøkene opprettholdes.

Det er grunn til å frykte at innføring av fripris vil virke skadelig for bokhandlere på campus. Norsk Studentorganisasjon uttalte 27. september 2010 til Bok og samfunn at:

”Det er flere grunner til at vi ønsker faste priser på fag- og lærebøker. Et sentralt moment er at vi ønsker å legge til rette for at vi har så mange campusbokhandlere som mulig. Frie priser på fagbøker vil gjøre det vanskelig for campusbokhandlene å overleve i konkurranse med andre aktører. Vi er opptatt av god bredde og kvalitet på norske fagbøker, og ikke minst at norsk som akademisk språk blir ivaretatt. De hensynene som gjelder for skjønnlitteratur og sakprosa, som begge har faste priser, er like relevant for faglitteraturen”.

Til spørsmålet om frie priser vil medføre lavere priser konstaterer leder i Norsk Studentorganisasjon at:

”Det som kan skje er at pensum til de store kursene blir billigere, mens pensum til mindre kurs med få studenter, kan bli langt dyrere. Det blir også meningsløst å sammenligne fagbokmarkedet ved universitet og høyskolene med skolebokmarkedet for grunnskolen og videregående opplæring. Fagbokmarkedet består av svært mange og ulike typer delmarkeder, og hvor salg av tillegglitteratur utenom pensum betyr mye”.

Vi understreker viktigheten av å opprettholde mangfoldet i bokutgivelser og salgssteder som kan tilby dette mangfoldet. Lærebøkene vil bli dyrere på de små studiestedene og i de små fagene.

Som nevnt ovenfor har betydningen av fastprisordningen for fagbøker blitt trukket frem i Soria Moria-erklæringen og Språkmeldingen av 2009. Fastprisordningen ”synes å fungere som eit stabiliserende element i ein sårbar bokmarknad”. Akademisk faglitteratur er bærebjelken i utvikling og vedlikehold av norsk fagterminologi, både for bokmål og nynorsk. Derfor er det avgjørende at garantien for bærekraftig utvikling av fagbøker på norsk videreføres.

Fagbokmarkedet i Norge står overfor store endringer på flere områder. Overgang til en mer digitalisert kunnskapsformidling krever store omstillinger og investeringer slik at studentene kan tilbys brukervennlige og gode pedagogiske digitale læremidler. Samtidig medfører overgangen til et mer digitalt bokmarked større konkurranse fra utenlandske aktører. Også fagbokmarkedet har behov for en viss stabilitet i offentlige rammebetingelser, og evalueringen fra Telemarksforskning trekker frem at bransjen er inne i en krevende omstillingsperiode.

4. Erfaring og forskning på fastprisens virkning i bokmarkedet

Det er nødvendig å minne om at norsk litteraturpolitikk er vellykket og i samsvar med hva man finner i europeiske land med en velfungerende litteraturpolitikk.

Konkurransetilsynet trekker frem situasjonen i Danmark. Rapporten om overgangen fra fastpris til fripris i Danmark er omstridt, blant annet fordi evalueringen har funnet sted før avreguleringen har fått anledning til å virke over tid. I fremtredende kulturland som Frankrike, Tyskland og Nederland, har bransjen enn mer vidtrekkende fastprisregulering enn Norge. De land i Europa som har faste bokpriser, anerkjenner også faste priser på fagbøker.

Land	Regulering
Belgia	Fripris
Danmark	Fripris
Finland	Fripris
Frankrike	Fastpris ved lov
Hellas	Fastpris ved lov
Island	Fripris
Italia	Fastpris ved lov
Nederland	Fastpris ved lov
Portugal	Fastpris ved lov
Slovenia	Fastpris ved avtale
Spania	Fastpris ved lov
Storbritannia	Fripris
Sverige	Fripris
Tyskland	Fastpris ved lov
Ungarn	Fastpris ved avtale
Østerrike	Fastpris ved lov

Sammenliknet med bokmarkedene i andre land har det norske bokmarkedet langt flere bokhandelutsalg til tross for mindre befolkningsgrunnlag og like godt eller bedre tittelutvalg enn f.eks. nabolandene Sverige og Danmark. Campusbokhandelen er viktig for studentene, men den står i fare for å bli utkonkurrert av nettbokhandler og internasjonale aktører dersom fastprisordningen på fagbøker avvikles. I Sverige, hvor fagbøker har fri prisfastsettelse, måtte den største bokhandelen innen akademisk litteratur – Akademibokhandeln - legge ned et stort antall butikker på grunn av stor konkurranse fra nettbokhandler. Sverige har i det hele tatt vært vitne til en dramatisk bokhandeldød i perioden 1970-2010.

Francis Fishwicks artikkel *Book retailing in the UK since the abandonment of fixed prices* fremhever at hvis evalueringen i Storbritannia hadde funnet sted tettere opp mot i dag, så ville fastprisordningen kunne blitt videreført. Fishwick påviser i artikkelen at bokprisene faktisk stiger raskere i friprisland enn i fastprisland. Fishwick påviser samtidig at konsentrasjon og sammenslåinger i bokbransjen, målt over tid, skjer raskere i friprisland enn i fastprisland. Fishwicks artikkel er gjengitt i Telemarksforsknings evaluering, og vi er enig i vurderingen på side 222 i evalueringen:

”Ferske erfaringer fra Storbritannia peker dessuten i retning av at ytterligere liberalisering kanskje ikke er veien å gå for å oppnå sentrale kulturpolitiske målsetninger. I den turbulente tiden som bokbransjen nå er inne i, vil vi derfor argumentere for at man ikke gjennomfører særlig vidtrekkende endringer i avtaleverket mellom partene i bransjen.”

Det er også verdt å minne om nasjonal forskning på området. I forkant av Bokavtalen av 2004 ga professorene i samfunnsøkonomi, Espen R. Moen og Christian Riis ut rapporten *Bransjeavtalen for bokomsetning – En samfunnsøkonomisk analyse av fastprisordningen og skolebokmonopolet* som påviser at fastprisordningen kan ha en rekke positive effekter. Riis og Moen påpeker at de i rapporten har vært spesielt opptatt av å få fram de samfunnsøkonomiske perspektivene i saken.

Fastprisordninger er legitime ordninger som fungerer godt i en rekke bokmarkeder. I rapporten heter det bl.a.: *”Bransjeavtalens fastprisordning er ikke spesiell for Norge. Internasjonalt er vertikale føringer mellom forleggere og bokhandlere regelen snarere enn unntaket. I EU står det enkelte medlemsland fritt til å avgjøre om bokprisene skal være faste, og de fleste medlemslandene har ordninger med faste bokpriser, enten som i Norge i form av en bransjeavtale, eller nedfelt i lovs form.”*

Videre argumenteres det for at fastprisordningen kan bidra positivt slik at man oppnår virksom konkurranse *samtidig* som man oppfyller litteraturpolitiske målsetninger. Riis & Moen fant i sin undersøkelse blant annet at;

- fastprisen kan bidra til en mer effektiv ressursallokering
- fastprisen kan være et godt virkemiddel for etablering av nye bokhandler
- fastprisen er et godt virkemiddel for å opprettholde konkurranse i bokhandelen på kunnskap og kvalitet i tjenestetilbudet
- fastprisen kan bidra til å eksponere større deler av bredden i boktilbudet

Undersøkelsen konkluderte med at det ikke er *”opplagt at bransjeavtalen er konkurransebegrensende, og vi finner at enkelte elementer i avtalen trolig styrker den samfunnsøkonomiske effektiviteten”*.

5. Avslutning

Vi vil avslutningsvis be om at forskrift til unntak fra Konkurranseloven speiler den fremforhandlede Bokavtalen av 2009, da dette er en avtale hvor bransjen tar et større kulturansvar gjennom blant annet fornyede litteraturabonnement som sikrer bedre spredning av norske utgivelser.

Bokavtalen skal ivareta de kulturpolitiske målsettinger ved å sikre god tilgang til bøker, en stor bredde i utgivelsene samt kvalitet. Det er en helhetlig avtale vi har søkt om et unntak for, og dette opprettholdes i vårt høringssvar.

Fagbokforlagenes utgivelsesdynamikk vil endres ved at fastprisordningen for fagbøker avvikles. I et liberalisert marked blir det viktigere å satse på titler med høy fortjeneste og antall utgivelser på norsk vil falle. For bokhandelen vil dette bety en større andel oversatt faglitteratur, og økt konkurranse fra internasjonale aktører. Forfatterne vil berøres gjennom forlagenes satsning på færre titler. Til slutt vil dette påvirke kvaliteten i utdanningen og det norske fagspråket. Studentene og læringsinstitusjonene vil få et dårligere utvalg av fagbøker

på norsk og campusbokhandelen kan forsvinne. Vi vil også kunne se store prisforskjeller på norske fagbøker mellom ulike fag og utdanningssteder. Institusjonene som har fått ansvaret for å vedlikeholde og videreutvikle norsk som fagspråk vil få begrensede forutseninger til å gjøre dette med færre norske fagbokutgivelser.

Vi ber med dette om at fastpris for fagbøker videreføres og at fastprisperioden varer utgivelsesåret og påfølgende år. Samtidig vil vi oppfordre til at kommende forskriftsperiode benyttes til en konsekvensutredning av fastprisens betydning for utvikling og bevaring av det norske fagspråket.

Bokhandlerforeningen

Randi S. Øgrey
direktør
tlf 911 85 601

Den norske Forleggerforening

Per Christian Opsahl
administrerende direktør
tlf 91 19 83 30